

МОМЧИЛО ПАРАУШИЋ

СЈАЈ ПЈЕСМЕ И НЕСПОКОЈСТВО ПЈЕСНИКА*

Поезија Радоње Вешовића вишеструко је мотивационо одређена, филозофски битно заснована и вишезначна. Иако је није могуће свести на један аспект, може се говорити о метафизичкој чежњи и радозналости у њој, о васкрсењу природе у пјесничкој инспирацији, о комплексности лексике, о функцији слике, итд. Скала расположења у њој сеже од метафизике и контемплације до револуционарног заноса, од сјаја борбе до неспокојства побједе. Мада су филозофске претпоставке бројне, неизбјежно се долази до закључка да Вешовић поезију доживљава и схвата као борбу за реализовање људскости у свијету. Такође су видљиве њене двије детерминанте: дјетињство расуто по токовима неодољивог Лима и рат; првој пјесник дугује мотиве, структуре доживљаја, поријекло симболике, а друга је тло на ком су настајала и развијала се његова морална и аксиолошка одређења и мјерила.

Вешовићева поезија је дјечачки радознала и заводљиво романтична, док се пјесник сучељава са границама времена и људских могућности затим, на махове, нестрпљива и охола кад покушава да препозна плодове одрицања и напора. У мисији да, на свој начин, трансцендира границе људског, она се остварује и као чежња, и као радозналост, и као револуционарни чин - истовремено. Пјесник има само ризичне и хировите ријечи да би се управо приближио њиховим неизвјесним границама. Та граница се у Вешовића указује час као некаква ововремена гора чемпресова преко које не може ни птица ни глава, сад као зид будућности пред којим се, опет, распрскава звијезда пјесникова чела. А човјеково је између двије границе: оне коју хоће да пређе и оне која иде за њим.

---

* Из књиге "Месечина" (п/н, Записи о поезији), Просвета, Ниш, б.г.

По снази инспирације, цјеловитости доживљаја и сугестивности израза, неке пјесме се памте, носе као истинске светковине завичајне носталгије. На пјесми нема трага рада пјесничких средстава - као да пјесма сама собом долази распрскавајући се у нама задивљујућим богатством ријечи и асоцијација. Шум Лима чује се у ритму сваке, боје његовог поднебља постају боје простора и времена, игре и пустоловине дјетињства израстају до симбола диоба и опредјељења. У постојаној пјесничкој инспирацији васкрсава топли кутак завичаја и непоновљиви дах дјетињства; туга за циганским путевима као персонификација насушних даљина које су нам као дјеци играчке ускратили, жалост што нијесмо циганчад, неизбрисива прилика врачаре - владарице маште и ријечи. Пјесникова идеја, визија и осјећање остављају негдје у нама дух пјесме неуништив, као трајно пребивалиште бивших и будућих неспокоја, као опсесију.

*Од искони њрољеће с черџама мили уз Лим
а љејо низводно сїлавари.
Из широких обрамица, из врећа на сайима
вире и клајте се вјејринама очешљана ѓабелџад.
Црна од ѓлади, ошамућена марїовским болешљивим
сунцем у ѓрешелјима сїавају. И коњи и људи
ѓреко ѓаревина весело босоїињу каљају.
И бришу скорјела сїоїала о ѓраву
крај сеоских ѓуїшева. Загледају шарена брда
као да су ѓек ѓоѓ јуїра изникла. И ѓси насмијани
с ува на уво, срасли уз ѓоле ножне лисїове.
Око ѓанушних сїрукова врїе се шарене
закрїе. У ѓлеїеницама с новчићима сїаринским
јаѓорчевина и љубичице ѓанѓоле.
("Цигани разносе прољеће")*

Као дух далеког поднебља дотиче нас дах русоовског немира за предјелима који су потонули у нама, за једноставношћу, чистотом и добротом, за временима која су саздала богове рата - али као игру и љепоту - у којима су се већ зачињали неписани и писани закони цивилизованог друштва. Састављајући себе по свијету, "по раскршћима тражећи своје лице", људи слуте изворност, индивидуалност, слободу. Пјесник тако доспијева у друштво морских валова у којима вода вјечно тражи свој облик, постојаност "као људи срећу своју", као "дјеца чаролије". У вријеме надмоћи аксиолошког над фактичким, човјек је пресвјестан потреба. Саставио је сан о животу, а сада га носи по свијету неће ли у њему по сну себе препознати. Нема његовог лика на њему, нема га ни у свијету, безимен дави се у свакидашњици, у благу части. Остаје у људској тишини и даљини као сан о суштини и своја

насушна обмана - као недочекана птица - вијест са далеког бојишта. Човјек као да је у животу пречуо и превидио себе у вријеме кад свијет живи у њему умјесто здравог плода. Осјећање узалудности и промашености нагриза пјесника и он се окреће да сабере путеве и брегове. Одсутан из себе, у уклетој даљини, покушава да крхком руком и надом премости поноре.

*Као да је вијек мој
неко друѓи живио
а ја га жељом боловао
и само му се дивио.
Као да сам себе у даљини видио
и њућим усјима кушао.
Као да сам себе уснио
и кроз сан о себи слушао.
("Снијет")*

Траје и несигурни савез човјека са водом, док оне, хировите, спремају ново лудило. Мука заустављене воде персонификује и запете снаге и спутане воље. Пред границама које и човјек себи поставља. Оне у пјесми бивају само наслућене и назначене - нешто ће се догодити, у близини је и невидљиво. А човјек је у њему само слутњом, и немоћан.

У игри пјесничке имагинације човјеков удес симболизује ноћ или предио с морем. Обала којој долазе или не долазе таласи асоцира се са човјековом самоћом и напуштеношћу. И пјесник је нечија обала и дио с те тишине предјела у ком се затекао, њега ће поплавити рука свјетлости са далеких прозора у брдима и слутња надирања велике самоће која иде за људима и у коју се они лако преображавају. Предмети почињу да замјењују људе, отуђено биће у њима налази мир и утјеху и не препознајући више своју спутаност. Све теже запажамо и замјену средстава и циљева. Човјек плаћа данак друштвености као могућности - у њему пуца дивна нада: сад ће да зазвони звонце, "сад ће да зазвони срце". Али сви путеви као да спавају на дну свијета, остаје самотан пјесников будни час и једина могућност да дуго броди до обале дана, до илузије спасења, до слједећег бијелог исконског лажног обећања. Је ли, онда, губитак вјере и унутрашња пустош - пустош свијета? Иако то, можда, и није, сигурно је да у свијету има нешто пусто, да је пустош његов дио. Тако кажу часови слутње и велике самоће, излишности и безличности, заточеништва у узалудној мисли и изгнанства у себе.

Вјетробитно је вријеме у ком човјек саставља дом смисла и достојанства. Оно упада и у мисао и у ријеч које су својом природом окренуте нечем постојаном, доступном. Човјек је између свог реда и реда времена. Са ликовима које у себи носи и не може се више у живот, а у свом времену изгубио је многа друга времена.

*Сувише брзо и узалудно се ѿројиче
само зашто шито се изнујра не шече.
("Кад вријеме стане")*

Пјесник допире до горке мудрости да су сопствени редови посустали, да њихова смјена невидљиво долази. Рат у Вешовићевој поезији има значење борбе за аутентичност. А умире се подједнако и на мукама људским и љепотама природе - класе се ратникове ране док се пали сјај снијежних зора. Визије вриједности из времена у којима су људи у жртвовањима једино могли наћи себе и продужити се у другима, као да хоће да се наметну као невријеме, да се хипостазирају. Садашњости пријети некадашњи велики сан о њој јер су људи били велики очеви наде.

Поезија је смијелост која се пита за судбину и смисао прегнућа. Игра смисла и времена у пјесничкој слици је увјерљива: док брижни кораци бдију околу, оно што се чува само је можда варка, привид у ком се живи.

*За кога у ѿјасу
меци сјавају?*

*Од кога кишу сјасава
корак своје док броји?*

*Мирна ѿјесмо олука
можда што шито сјражар чува
и не ѿосјоји.*

("Мирна пјесма олука")

Пјесник се без колебања препушта ватри новоисковане вјере и доспијева, на крају, до слике премоћи споменика над путем живих. Терет камене громаде он осјећа у зглобовима који пуцају, његов камени мир и њему је тежак, у њему - и њему је студено. То је слутња да нас можда могу покренути нове и боље нужде. А путеви су удеси, магије. Пут је непоновљив у својој вјечности, он се обнавља из себе сама. Тако, борба мрава са простором, на путу, по снази пјесничке опсервације, доживљава се као дио космичког призора. У ријечима у таквим тренуцима нема више свакидашњице - пут мрава постаје велики удес у циновским влатима. Као да се чује глас наде - преко заборава неко неког дозива. Враћа се брига за човјекову душу којој пријете ствари, за слободу коју покорављају резултати борбе за њу. Пјесник као да жели да ослободи ствари да проговоре саме собом да их не би казнио "идолима рода".

Човјеково је да са човјеком свој терет мијења, али и са природом, са временом. Тако се ослобађају његове могућности. Ако их замије-

нимо, муке ће бити мање, а ми више људи, али не зато што ће добити за теже бремене лакше, него због тога што ће у новим мукама људи бити нови. У промишљању историје Вешовић долази до пригушене ноте стоицизма.

*Паметна моја подсмјешљива брда
дајте да мијењамо муке!*

Пјесника слутња доводи у близину визије генеричког бића кроз невријеме таме и заборав. Или до дана, новог круга живота који је снажно укоријењен у оскудици.

У пратишини млијека и коријења као да је изречена пресуда која човјеку отвара очи, подиже га на ноге. То би могла бити љепота. Њепота као велика патња. Пред њеном појавом отвара се велика постојбина човјекских нада и снага. Али њу нешто угрожава и споља и изнутра. Она као да није од људског поријекла - за њу као да нема граница. Да ли је људски заробити крилату љепоту и везати је за праг свог егоизма па макар и ланцима љубави? Човјекове очи се шире, али на њу кидаше цвијеће, ливада, предјели, ријечи - она се у свему појављује распршена, а испод њеног сјаја надлази човјеково неспокојство. Ипак, човјек из љубави излази нов, преображен, а из дјела снажнији, бољи. Игре ријечи и љубави подсећају на вјечите игре лептирова и свјетлости, ватре и облака, вечери и мора. Тако, у слутњи љепоте пјесник чека пјесму. Осјећање непрекидности свијета и чежња за њим у једном тренутку се хипстезирају и - постаје пјесма, али као скамењена љепота и вријеме које сада није доступно ни пјеснику, ни свијету. И тако, пошто је преко њега прешла неумитна пјесма, пјесник остаје покраден, али достојанственији, рањен, али снажнији јер је свијету оставио рјеткости бола и чистоте последице игре феникса. Пошто се духом виноу, пјесник последице пјесме остаје ипак као згариште које може само да освијетли нова ватра. Остаје феникс, али само у чуду пјесме. Ту се пјесник и пјесма сретају, и дијеле.

*Тако лејтшир изражи усџа свијеће
џако вјејар ваја фанџазију облака
џако вече лелуја искреносџи мора.
Љејоџа горућеџ прозора џако
бездомнику џомеџе у шуми џуџи
да џокуца у неџознаџа окна, као лејтшир
да џролеџи кроз жив џламен случајне свијеће
скривен у завјеси џвоџа џиџела.*

("Пјесма феникса")

Судбина човјека у свијету у Вешовићевој поетској филозофији прераста у нужност прегалаштва. Његова снага је у родном око ког се људи окупљају као око ватре. У власти инстинкта и сумње, пјесник позива на одговорност пред људским сјеменом доспијевајући до скептицизма: "Клица маслине чврсто је оклопљена па се коштица мора разбити да би проклијала. Тим неповјерењем према будућности учинила ми се одговорнијом пред својим сјеменом него човјек." Пјесников сан о свијету је мртва стража на његовом путу и то због заорава који је такође на њему.

Будућност у поезији Радоње Вешовића дио је будућности свијета. Пјесник је забринут за човјека у временима чије токове све теже може да контролише, усмјерава. Он се понекад сустеже да погледа у лице сновима и идеалима и "борбу непрестану" супротставља несигурним циљевима. Тиме његова поезија добија значење израза несклада пјесника и свијета. Велико као неспокојство мора остаје пјесничково неспокојство у сјају сопствене пјесме. На крају.